

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

סנהדרין קטנה (מלבד לר' אליעזר); להריטב"א בשם רש"י - לא תקעו אלא במקום אחד בלבד: במקום סנהדרין גדולה. שיטה אחרת לגמרי יש להרי"ף: ר' אליעזר סובר, יבנה או סנהדרין גדולה; "אמרו לו": "כל מקום שיש בו בי"ד", בין של שבעים ואחד ובין של עשרים ושלשה ובין אפילו של שלשה, ובלבד שיהיו סמוכין; תנא קמא: אפילו בי"ד של שלשה שאינו סמוך, אלא סתם בי"ד חשוב, וזהו בי"ד של "אקראי"³⁷.

מהחילוקים שבין השיטות הללו נובע אף הבדל גדול בנוגע לתקופה הרביעית (השלישית לרמב"ם) - התקופה של הזמן הזה, כלומר: מביטול הסנהדרין ואילך. לרש"י (לשתי הדרכים בדעתו) - אין תקיעת שופר בשבת כלל. להרי"ף - להתנא קמא תוקעים בכל בי"ד חשוב, אף על פי שאינו סמוך. וכך אמנם עשה הרי"ף מעשה: בבית דינו היו תוקעים בראש השנה שחל להיות בשבת³⁸! אבל לא נתקבלה דעתו. "ולא מצינו מי שינהוג כמותו בשום מקום מישראל" (הריטב"א). "ובכל מקומות ישראל מנהג פשוט שלא לתקוע בראש השנה שחל בשבת" (שבלי-הלקט). ואף תלמידיו אחריו לא נהגו לעשות כן (הרא"ש). וכך נפסקה ההלכה ברמב"ם, טור ושלחן-ערוך.

בזמן הזה

שאלת התקיעה בראש השנה שחל בשבת ירדה למעשה מעל הפרק מימות הרי"ף ואילך. אולם השאלה נתעוררה שוב בירושלים בשנות תרס"ה ותרס"ו, שחל רצופות, שנה אחר שנה, ראש השנה בשבת. תלמיד חכם גדול היה בירושלים, תקיף בדעתו ובעל מרץ - ר' עקיבא יוסף שלזינגר (בעל לב-העברי), והוא עשה תעמולה גדולה לתקוע בירושלים בשבת של ראש השנה. אף פרסם שורה של מאמרים על כך במאסף התורני תל-תלפיות שהופיע בהונגריה (שנות תרס"ד ותרס"ה). כמה וכמה צירופי טעמים חידש ופרט. מהם, כי להרמב"ם שירושלים בכלל מקדש (ראה למעלה), אין הכוונה דווקא בזמן שביהמ"ק היה קיים, אלא שירושלים תמיד יש לה אותה המעלה, שלא גזרו בה "שמא יעבירונו"; ממה נפשך: אם אנו פוסקים כהרי"ף לעשות בארץ ישראל שני ימים טובים של ראש השנה³⁹, מה שלא נהגו כן עד ימיו, ואנו מבטלים מצות תפילין של תורה ביום השני, אם כן אל נאחז את החבל בשני ראשים, ונפסוק כמותו גם לתקוע ביום השבת ו"איזה פנים לנו" לבטל שופר ביום ראשון ותפילין ביום שני? וכאלה עוד הרבה טעמים (שרובם אינם עומדים בפני הבקורת התורנית וכמה רבנים השיגוהו לנכון באותו מאסף). הצעתו היתה: להתקבץ עם רב בביהמ"נ של ר' יוחנן בן זכאי או בחורבת ר' יהודה החסיד, עם בתי הדינים של האשכנזים והספרדים ("כפני בי"ד"), ולתקוע שם בשופר. לפי דבריו הסכימו לו הגאונים ר' שמואל סלאנט והאדר"ת, אלא ש"מעשה שטן הצליח" והתנגדות

מעשה ברבי עקיבא יוסף שלזינגר

37 ראה ר"ן, ריטב"א ומלחמות לרמב"ן באותה סוגיא.

38 ראה בראשונים הנ"ל.

39 ראה למעלה פרק א: ארבע תקופות בראש השנה.

חתימה בשמים

לשיטת בה"ג (שהובא ברש"י ד"ה חוץ מזו) דס"ל דחותמין מקדש השבת וישראל והזמנים דתרתין קדושות ניהו, וחותמים בברכה אחת בב' ענינים, ואין חותמין מושיע ישראל ובונה ירושלים משום דחדא מילתא ניהו, ואין חותמין בשתי לשונות של הודאה על ענין אחד, צ"ע אמאי חותמין מנחם ציון ובונה ירושלים, דיהא אסור משום דאין חותמין בשתים. ובאמת בוואלזין נהגו לחתום תפלת נחם בחתימת בונה ירושלים כבכל השנה 60). אמנם אי נימא דרש"י סובר דאין חותמין בשתים היינו בב' ענינים כשיטת רבינו יונה והרשב"א, ניחא דמנחם ציון ובונה ירושלים הוי ענין אחד.

עוד צ"ע מדוע חותמין את הברכה דקדושת היום ביום הכיפורים "מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הכיפורים", דלהוי כחתימה בשתים דיש בה פעולת מחילה וסליחה, ופועל מלכות ופועל קידוש ישראל והזמנים. ובשלמא לשיטת הבה"ג ניחא דס"ל שמותר לחתום ברכה אחת בב' ענינים, ורק אסור לחתום בב' לשונות של הודאה על ענין אחד.

והגר"ח זצ"ל הקשה על הא דקיימא לן בראש השנה דכולל מלכיות עם קדושת היום (ר"ה דף לב.), דבסוגיין איתא דאין חותמין בשתים. ותירץ הגר"ח דע"כ צ"ל דמלכיות בראש השנה הוא מעצם קדושת היום ואינה הזכרה בפני עצמה, אלא שמלכיות היא עצם חלות קדושת היום, ולכן אין זה חתימה בשתים, שהכל ענין אחד. ומבואר דס"ל לגר"ח זצ"ל דאין חותמין בשתים היינו בב' ענינים.

ועיין ברמב"ן על התורה (בראשית ב' ג') על הפסוק "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו", וז"ל ויברך ויקדש ברכו במן וקדשו במן והמקרא כתוב על העתיד לשון רבינו שלמה וכו' ובשם הגאון רב סעדיה אמרו שהברכה והקידוש על השומרים שיהיו מבורכים ומקודשים ואין משמע הכתוב שידבר על העתיד. ורבי אברהם אמר וכו' ויקדש אותו שלא עשה בו מלאכה וכו' והאמת כי הברכה ביום השבת היא מעין הברכות והוא יסוד עולם. ויקדש אותו, כי ימשוך מן הקדש עכ"ל. ויתכן לפרש דנחלקו רס"ג אבן עזרא והרמב"ן האם קדושת שבת וקדושת ישראל תלויים זה בזה, דלשיטת רס"ג והאבן עזרא קדושת שבת של איסור מלאכה תלויה בקדושת ישראל, וקדושת ישראל תלויה בקדושת שבת, וס"ל כדעת ר' יונה בסוגיין דחותמין מקדש השבת וישראל והזמנים משום שהכל ענין אחד, דהא בהא תליא. ואילו הרמב"ן סובר שיש לשבת קדושה עצמית ואין קדושת שבת וישראל תלויין זה בזה. וצ"ל דס"ל דחותמין מקדש השבת וישראל והזמנים משום דהויין שם פועל אחד, דהקב"ה מקדש שבת וישראל והזמנים, ואין חותמין בשני שמות פועל 58). ויתכן נפקא מינה להלכה בדין יודע עיקר שבת האם נחשב ליודע עיקר שבת כשיוודע שיום שבת אית ליה קדושה, והוא יום קדוש שמובדל משאר ימים, די"ל דלשיטת הרמב"ן נחשב כיוודע עיקר השבת, משא"כ לדעת רס"ג י"ל דצריך לדעת שחל בשבת איסור מלאכה 59).

והנה בט' באב חותמין תפלת נחם כרוך אתה ה' מנחם ציון ובונה ירושלים (כפי הנוסח שבסידורים), ולכאורה צ"ע למה אין זה נחשב כחותמין בשתים שהרי יש שתי שמות הפועל, ואף

משנה שם, ועיין בתוס' מס' שבת דף סט. ד"ה דידע לה.

60) וכן נהג רבינו זצ"ל ואמר שכך ראוי לנהוג.

58) וכמו שנתבאר מדברי רבינו יונה בסוף ד"ה אמר לו

עיי"ש.

59) ועיין ברמב"ם פ"ז מהל' שגגות הל' ב' ג' ובכסף

חינוך על דרך היהדות ...

פעם נכנסו אל רבנו הגרי"ז זצוק"ל מנהלים של מוסד חינוך לילדים בנוגע לאיזה ענין מעניני המוסד, ובתוך הדברים פנה אליהם מרן זיע"א לאמור: אבל העיקר האם אתם שמים לב לחנוך את הילדים על דרך היהדות ... [„אוף דעם אידישען וועג“ ...]

התמיהה נסתמנה על פניהם כשואלים מה היא כוונת הרב ...

והמשיך מרן זיע"א בהתרגשות: האם שמים לב שילד לא יכניס לפיו דבר בלי ברכה?! ...

* * *

„ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו“ ...

כמדומני שמעשה שהי' כך הי':

הי' זה ביו"ט אחד, בשעת קריאת התורה, כשאמר הגבאי „מי שברך“ להעולה לתורה, במנין שבבית מרן הגרי"ז זיע"א, ואמר בנוסח הרגיל: „וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן“, והשמיט [מתוך שכחה] לומר „ויזכהו לעלות לרגל“, ותקנו לו, והוסיף מיד לומר: „ויזכהו לעלות לרגל ונאמר אמן“.

ואז אמר לו רבנו הגרי"ז זצוק"ל: צריך לומר כך: „ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו“, עפ"י דברי הגמרא בחגיגה דף ד' ע"א: „דתניא אחרים אומרים: המקמץ, והמצרף נחושת, והבורסי – פטורין מן הראי“, משום שנאמר „כל זכורך“ – מי שיכול לעלות עם כל זכורך, יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך, וזה שמברכים להעולה לתורה: שיזכהו ה' לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו, שזה תנאי בחיוב מצות ראי, שיהי' יכול לעלות עם „כל זכורך“, עם כל ישראל אחיו ... [ולשון הרמב"ם: „... ועולין בכלל ישראל ליראות“, הלי' חגיגה פ"ב ה"ב, ועיי"ש בכס"מ בשם הר"י קורקוס].

והדברים מאירים ושמחים וקילורין הם לעינים.

* * *

„כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא“ ...

שמעתי אומרים בשם רבנו הקדוש מרן הגר"ח הלוי זצוק"ל שביאר בהא דמצלינן במוסף דראש השנה בכרכה דזכרונות: „וגם את נח באהבה זכרת ... על כן זכרונו בא לפניך ד' א' להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים“, דלכאורה קשה: למה לא מדכרינן רק הא דזכרונו בא לפניך, דהיינו להינצל מהמבול, אלא מוסיפים גם הא ש„להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים“?

ועל זה ביאר מרן הגר"ח זצוק"ל: דהוא עפ"י מאי דאמרינן בר"ה ל"ב ב' ב': "אין מזכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה", ושאלו שם על זה: "ולר' יוסי נהי נמי דפקדונות הרי הן כזכרונות, וה' פקד את שרה פקדון דיחיד הוא?", ותירצו על זה: "כיון דאתו רבים מינה [בההיא פקידה, רש"י] כרבים דמיא", אשר על כן הוא דמדכרינן בנח דהא ד"זכרונו בא לפניך" אין זה רק זכרון של יחיד לטובה, אלא שזכרון זה של נח לטובה הי' "להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים", וא"כ "כיון דאתו רבים מיני' [בההיא זכירה] כרבים דמיא", ורק מפני זה הוא דמצין לאדכורי לה, ולא הוי כזכרון של יחיד, ד"כיון דאתו רבים מיני' כרבים דמיא".

* * *

איזה חשיבות אפשר להוסיף על מצוה ...?

בברית-מילה של נכד אחד של רבנו הקדוש דבריסק זיע"א ישב בסעודה ליד רבנו אחד מגדולי הדור האדירים ואמר בהתרגשות: אה! כזה ברית חשוב... ועל זה הגיב מיד מרן זצוק"ל לאמר: ברית הוא מצות עשה, שיש בה כרת, שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות, ואין שום חילוק והבדל מי מקיים את המצוה, אם איש פשוט או גדול בישראל, וכי מה אפשר להוסיף על מצוה? משל לאותו מלמד שאמר שאם הי' הוא קיסר, אז מלבד כל אוצרות המלוכה, עוד היה מלמד גם לתלמידים, ומרויח עוד קצת, והי' איפוא יותר עשיר מהקיסר...

[א"ה: זה לשון ה"אור החיים" הקדוש בפ' תזריע בפסוק, "וביום השמיני ימול בשר ערלתו": "... עוד יתבאר עפ"י מה שאמרו בס' התקונים כי שלשה מדריגות יש בבחינת מצוה זו של מילה: מדרגה המעולה שבכולן — היא מילת בניהם של צדיקים בני א"ל חי, מילה זו הוא להם גילוי שמו ית' חתום בבשר קודש, והיא עטרת היסוד. שני' לה — הם בני אנשים הבינונים, מילה זו להם כקרבן לפני ה'. שלישית — הוא מילה בני הממזרים האנשים הרשעים שנואי ה', מילה זו היא להם כמי שנותן חלק לנחש עפר לחמו, וע' תקונים דף י'. והג' רמז הכתוב באומרו ימול וגו': כנגד מילת הצדיקים אהובי ה' — אמר "ימול", פי' יו"ד מול, כי הוא מגלה בו רשימו קדישא אות י' הרשומה בשמו יתברך. וכנגד מילת הבינונים — אמר "בשר", כאן רמז בחינת הקרבן אשר יקריב בשר קודש לה'. וכנגד מילת השנואים שבישראל — אמר "ערלתו", כי הוא נותן לס"ם חלק הנוגע לו בילד, שהוא בחינת הערלה. נמצאת אומר כי יצו ה' על המילה בין לבני הצדיקים, בין לבני הבינונים, בין לבני הרשעים, שלא יאמרו ב"ד מה לי לממזר למולו, וכולו מלא ערלה, ת"ל שאף על פי כן יסיר ערלתו ממנו, להתיש כח הקליפה שבו, שאם יזכה במעשיו — יתעצם בכח מעשיו הטובים, ויגבר צד הטוב, ויתבטל כח הרע, ועל זה אמרו ז"ל ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ", עכ"ל ה"אור החיים" הקדוש.

ומש"כ ה"אור החיים" הקדוש בשם "ספר התקונים" — הראו לי זאת ב"תיקוני הזהר" סוף תיקונא עשרין וארבע: —

"אמר רבי אלעזר: וכי ברית מילה לכל בני נשא איהו שוה? אמר לי': לא, דברית מילה לחיביא — עפרא דתקיז במנא איהו מזונא לחויא דאפריש מני', הה"ד ונחש עפר לחמו, ורם

עוד בעניני פסח עי' לעיל סוף דברי שמואל מדור המועדים.
עניני ספירת העומר, עיין לעיל פרשת שמיני.

עניני תשובה וחודש אב-אלול, עיין לעיל פרשת קרח עמוד רמ, ופרשת שופטים עמוד קנג.

ראש השנה

פעם א' בר"ה בא מרן הרר"ש מנ"ש לבהכנ"ס קודם תקיעות שופר בבכיה גדולה ואמר בזה הלשון, רבונו של עולם, אוי, כל עמה נאנחים (איכה א, יא) שהם בוכים ומתחננים וצועקים לפניו אבל מה לנו בתחנונים כזו שהם מבקשים לחם בגשמיות ולא על גלות השכינה דאיתא בחיקונים שתיתאה צווחין ככלבא הב מזונא, זה הי' ביום ראשון.

וביום שני של ר"ה בא ג"כ קודם תקיעות שופר, וצעק ג"כ בבכיה גדולה הפסוק (בשמואל א, כ) מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם, ואמר ע"ז מדוע לא בא בן ישי דהיינו מלך המשיח שהוא מגזע ישי, גם תמול ביום א' דר"ה, גם היום ביום ב', כי תמול דהיינו ביום א' דר"ה גם היום ב' דר"ה הם מתפללים אל הלחם רק בגשמיות ולא על גלות השכינה, גם אמר בשם אביו הקדוש הגאון מו"ה צבי הירש מטשארטקוב, האנוש מאלקי יצדק (איוב ד, יז), ומה אדם הראשון שנברא מיצור כפיו של הבורא ב"ה יצדק בתמיה לא יוכל להצטדק, מכ"ש ואם מעושיהו, דהיינו אנו שבאים מטפה סרוחה, יטהר גבר איך יכולים לטהר לפני הבורא ב"ה. (שמן הטוב אות קנט *)

חוטא לפני המקום ב"ה, ואולם אם חטאתו נגדו תמיד והוא זוכר החטא בכל עת ומתחרט, אז הקב"ה משכחה מלפניו ונמחה החטא כאילו לא חטא כי מודה ועזב ירוחם, אבל אם לאחר שעשה העבירה הוא שוכח ואומר לא פעלתי און, אז הקב"ה זוכרה ונרשם העון למעלה בספר הזכרונות, וכן להיפך כשאדם עושה מצוה, אז אם לאחר שעשה המצוה האדם שוכחה כאילו לא עשה מצוה לאשר הוא מכיר בחסרונו כי עדיין קיצר וגרע ממצות הבורא משיעור הראוי, אז המצוה ההיא הקב"ה זוכרה ורצוי לפניו יתב"ש ויתעלה, ואולם אם דהכו ישר בעיניו ולאחר שעשה מצוה הוא מדמה בדעתו כי כבר יצא יד"ת כראוי, והיצה"ר מסיתו להביא התנשאות בלבבו לכל ימיש מזכרונו כי עשה רצון המקום והוא שומר מצוה, אזי מצוה זו לא פרחת לעילא והי' כלא הי' וכביכול הוא משכחה מלפניו.

ולזה אנו אומרים כי זוכר כל הנשכחות כו' ר"ל כי בין במצוה ובין להיפוך ח"ו בעבירה הקב"ה זוכר רק מה שהאדם שוכח, אבל מה שהאדם זוכר היא שכוחה מלפניו וכנ"ל והבן.

הקדמת נזיר ה', בארות המים ע' כג

והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש, גורא וקדוש. (פיוט שחרית יום בדר"ה), עיין לעיל לקוטים לאיוב כג, יג.

בתפלת שמ"ע של מוסף ר"ה כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, ופי' בזה כוונה נאותה, דהנה נחזי אנן אם האדם

(* וכ"ה בספר שער ישכר תשרי אות י"ב עמ' רל"ט, ובס' חיים ושלום סו"פ שמות, ועיין בקונטרס צפחת השמן הנדפס בסו"ס שמן הטוב שהאריך בזה, וכעין דברים אלו של רבינו, אמר ג"כ על הפסוק היתה לי דמעתי לחם (תהלים מב, ד), וע"ע לקוטים לפ' תולדות עה"פ וישא עשו קולו ויבך (בראשית כו, לח).